

Op weg naar Capitalism 3.0

ANTWERPEN - Op 23 september is het zo ver. Dan heeft de mensheid de natuurlijke hulpbronnen voor dit jaar opgebruikt. Op die datum beginnen we meer grondstoffen te gebruiken dan de aarde in een jaar kan opbouwen. Die dag -de *Earth Overshoot Day* genaamd- viel in 1986 nog op 31 december. In dat jaar was de ecologische voetafdruk van de mensheid dus exact even groot als de oppervlakte van de aarde. Maar in 1995 was het al op 21 november zo ver, en in 2005 op 2 oktober. In westerse landen zoals België is de grens van wat de aarde kan dragen al veel eerder bereikt: op 13 mei.

- [Lees meer](#)
- ['Misschien komt de zeppelin terug'](#)

17 januari 2009

Op weg naar Capitalism 3.0

ANTWERPEN - Op 23 september is het zo ver. Dan heeft de mensheid de natuurlijke hulpbronnen voor dit jaar opgebruikt. Op die datum beginnen we meer grondstoffen te gebruiken dan de aarde in een jaar kan opbouwen. Die dag -de *Earth Overshoot Day* genaamd- viel in 1986 nog op 31 december. In dat jaar was de ecologische voetafdruk van de mensheid dus exact even groot als de oppervlakte van de aarde. Maar in 1995 was het al op 21 november zo ver, en in 2005 op 2 oktober. In westerse landen zoals België is de grens van wat de aarde kan dragen al veel eerder bereikt: op 13 mei.

HET WAS GISTEREN EVEN SCHRIKKEN TOEN WOLFGANG SACHS DE VOLLE ZAAL IN HET ANTWERPSE PROVINCIEHUIS DAARMEE CONFRONTEERDE. EN DAT WAS OOK DE BEDOELING. DE DUITSE DUURZAAMHEIDSGOEROE WAS KEYNOTE SPEAKER OP HET CONGRES 'DE OMSLAG', DAT TOT DOEL HAD TE BENADRUKKEN HOE DRINGEND WE ONZE SAMENLEVING OP EEN DUURZAME LEEST MOETEN SCHOEIEN. UITGANGSPUNT VAN DE CONFERENTIE WAS DE ZOGENAAMDE VERKLARING VAN TILBURG, DIE VORIG JAAR TIJDENS EEN GELIJKAARDIGE CONFERENTIE IS OPGESTELD. DAARIN WORDT VASTGESTELD DAT KLIMAATVERANDERING, UITPUTTING VAN DE HULPBRONNEN, WIJDVERBREIDE ARMOEDE EN MONDIALE ONGELIJKHEID ALLEEN AANGEPAKT KUNNEN WORDEN ALS ER EEN 'INGRIJPENDE HERORIËTERING VAN ONZE ECONOMIE' PLAATSVINDT. HET CONCEPT VAN ECOLOGISCHE VOETAFDruk MOET DE ROL VAN HET BBP OVERNEMEN ALS ECONOMISCH STUURINSTRUMENT, VINDEN DE INITIATIEFNEMERS ACHTER DE VERKLARING. DE CONSUMPTIE MOET WORDEN TERUGGESCHROEFD OM OP TERMIJN HETZELFDE NIVEAU VAN ONTWIKKELING EN WELVAART TE KUNNEN BEHOUDEN, VOEGEN ZE ERAAN TOE. DE ONDERTEKENAARS VAN DE VERKLARING ZIJN VOORAL ACADEMICI EN MILIEUDENKERS UIT NEDERLAND EN VLAANDEREN.

'SINDS TILBURG IS ER EEN JAAR VOORBIJ GEGAAN, EN DE PROBLEMEN ZIJN ALLEEN MAAR TOEGENOMEN', STELDE LOU KEUNE VAN HET PLATFORM DUURZAME EN SOLIDAIRE ECONOMIE VAST. 'MAAR', VOEGT HIJ ER HOOPVOL AAN TOE, 'DOOR DE KREDIETCRISIS ZIJN EEN AANTAL SYSTEEMKENMERKEN BESPREEKBAAR GEMAAKT. HET HEILIGE GELOOF IN DE MARKTWERKING IS VOORBIJ'. HIJ IS NIET DE ENIGE OMSLAG-BEZOEKER DIE DE KREDIETCRISIS ZIET ALS EEN GESCHENK UIT DE HEMEL VOOR HET DUURZAAMHEIDSDENKEN. NIET ALLEEN HEEFT DE CRISIS DE LIBERALE VRIJEMARKTPRINCIPES EEN NEUS GEZET, OOK BIJEN DE NOODZAKELIJKE ECONOMISCHE HERVORMINGEN EEN MOGELIJKHEID OM HET GROENE DENKEN ALS LEIDRAAD TE NEMEN. DE NEW DEAL DIE, NET ALS IN DE JAREN'30, EEN UITWEG UIT DE CRISIS MOET BIJEN, ZOU BIJ VOORKEUR EEN GREEN NEW DEAL MOETEN WORDEN, STELT SACHS. DE ACADEMICUS VAN HET 'WUPPERTAL INSTITUT FÜR KLIMA, UMWELT UND ENERGIE' ZIET OPVALLENDE OVEREENKOMSTEN TUSSEN DE KREDIETCRISIS EN DE KLIMAATCRISIS. 'IN BEIDE GEVALLEN GAAT HET OM ONGEDEKTE KREDIETEN OP TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN, DIE GELEID HEBBEN TOT EEN ZEEPBEL. BIJ DE KREDIETCRISIS WAREN DAT FINANCIËLE LENINGEN WAARVAN TEN ONRECHTE WERD VERONDERSTELD DAT ZE IN DE TOEKOMST WEL TERUGBETAALD ZOUDE WORDEN. BIJ DE KLIMAATCRISIS GAAT HET EROM DAT WE NU AL HULPBRONNEN OPGEBUKKEN DIE WE IN DE TOEKOMST NOG HARD NODIG HEBBEN. IN BEIDE GEVALLEN HEBBEN WE TEN ONRECHTE DE ILLUSIE VAN WAARDE GECEËRD. WE LOPEN OP FLINTERDUN IJS, EN WE WETEN HET.'

SACHS PLEIT VOOR EEN GRONDIGE HERVORMING VAN HET KAPITALISTISCHE STELSEL. 'WE ZIJN BEGONNEN MET CAPITALISM 1.0, HET KAPITALISME VAN DE INDUSTRIËLE REVOLUTIE. DAARNA KWAM CAPITALISM 2.0, DE SOCIAAL GECORRIGEEERDE VERSIE DIE GELEID HEEFT TOT DE WELVAARTSSTAAT. DIE VERSIE BEPERKTE DE SOCIAAL DESTRUCTIEVE ELEMENTEN VAN HET KAPITALISME. NU WORDT HET TIJD VOOR CAPITALISM 3.0, DIE DE DESTRUCTIEVE ELEMENTEN OP ONZE OMGEVING INPERKT.'

SACHS' ACADEMISCHE DISCOURS VOND EEN GRETIG GEHOOR BIJ DE AANWEZIGE DUURZAAMHEIDSDENKERS, AL VROEGEN SOMMIGEN ZICH WEL AF HOE AL DIE MOOIE DENKBEELDEN NU EIGENLIJK CONCREET GEMAAKT KUNNEN WORDEN. HOE VALT EEN GRONDIGE OMSLAG VAN DE HUIDIGE ECONOMIE TE COMBINEREN MET HET DEMOCRATISCHE STAATSBESTEL? 'ZOLANG HET BELEID VOORAL VIA DE KLASSIEKE IDEOLOGIEËN WORDT UITGESTIPPELD, BLIJFT HET MOEILIK', MERKTE JAN VERSCHOOTEN VAN HET FEDERAAL PLANBUREAU OP. 'DE LIBERALEN VINDEN IMMERS DAT DE OVERHEID ZICH LIEFST NIET TE VEEL MET DE ECONOMIE MOET INLATEN. EN ALS DE BEVOLKING NIET MEE WIL, DAN ZIT JE MET EEN PROBLEEM. WE KUNNEN MET ZIJN ALLEN NOG IETS HARDER ROEPEN EN EEN NOG OVERTUIGENDER VERHAAL VERTELLEN, MAAR DAAR BLIJFT HET DAN OOK BIJ. WE KUNNEN GEEN VERLICHTE GROENE DICTATUUR INSTALLEREN.'

DAT HET DRAAGVLAK BIJ DE BEVOLKING VOOR DE GROENE OMSLAG NOG NIET GROOT IS, VALT MOEILIK TE BETWISTEN. EEN PAAR MAANDEN GELEDEN WERD ER NOG VOLOP GEDEMONSTREERD VOOR MEER KOOVKRACHT. MEER KOOVKRACHT BETEKENT MEER GELD OM DINGEN TE KOPEN. EN DAT BETEKENT MEER CONSUMPTIE. MEER CONSUMPTIE IS VOLGENS MENIG ECONOOM NU OOK DE MANIER BIJ UITSTEK OM UIT DE CRISIS TE KOMEN. ECONOMISCHE STAGNATIE OF KRIMP IS IN DE OGEN VAN BELEIDSMAKERS, POLITICI, CONSUMENTEN EN ECONOMEN EEN GROOT PROBLEEM DAT ZO SNEL MOGELIJK OPGELOST MOET WORDEN. HET DUURZAAMHEID-AXIOMA DAT WE AF MOETEN VAN GROEI OM DE GROEI, IS NOG LANG GEEN GEMEENGOED. DE IN HET OMSLAG-BASISDOCUMENT GEFORMULEERDE BOODSCHAP DAT 'EEN NETTO GROEIVERMINDERING OF MATERIËLE KRIMP IN DE RIJKERE LANDEN NODIG IS OM TOT EEN DUURZAME EN SOLIDAIRE ECONOMIE TE KOMEN', VALT OP DIT MOMENT NIET IN VRUCHTBARE GROND, ZO VALT TE VREZEN. VERSCHOOTEN: 'IK DENK NIET DAT DEZE CRISIS DE AANZET ZAL GEVEN TOT DE NOODZAKELIJKE OMSLAG.'

NET ALS VERSCHOOTEN MIST OOK LUC BAS VAN DE LONDENSE DENKTANK THE CLIMATE GROUP DE VERTALING VAN HET 'WAT-VERHAAL' NAAR HET 'HOE-

VERHAAL'. 'MET *PREACHING TO THE CONVERTED* GAAN WE ER NIET KOMEN. WANNEER ZAL DE CONSUMENT BEREID ZIJN OM ZIJN OF HAAR GEDRAG AAN TE PASSEN? EN HOE RIJM JE DAT MET ONS DEMOCRATISCH BESTEL? IN CHINA IS HET MAKKELIJKER, DAAR KAN DE OVERHEID ALLERLEI MAATREGELLEN ZONDER DISCUSSIE INTEGRAAL TOEPASSEN. ALS ZE DAT DOEN, HEBBEN DE CHINEZEN BINNEN DE KORTSTE KEREN TWINTIG JAAR VOORSPRONG. EN EUROPA ZAL ERBIJ STAAN EN ERNAAR KIJKEN'.

SACHS BLIJFT ERIN GELOVEN. 'ALS JE GEEN DICTATUUR WILT, MOETEN WE NU ACTIE ONDERNEMEN. WANT HET ZIJN CRISSEN DIE DICTATUREN VOORTBRENGEN. EN ALS U VRAAGT OF IK EEN OPTIMIST BEN, DAN ANTWOORD IK MET DE WOORDEN VAN ANTONIO GRAMSCI: MIJN INTELLECT IS PESSIMISTISCH, MAAR MIJN WILSKRACHT OPTIMISTISCH.'

zaterdag 17 januari 2009

'Misschien komt de zeppelin terug'

Wolfgang Sachs

ANTWERPEN - Wolfgang Sachs, onderzoeker bij het Wuppertal Institut für Klima, Umwelt und Energie, heeft tientallen publicaties over duurzaamheid en klimaat op zijn naam staan. Gisteren was hij in Antwerpen.

Als u aan een goede fee zou kunnen vragen om met haar toverstafje de huidige samenleving te veranderen in de ideale duurzame maatschappij, hoe zou die er dan uitzien?

'Die samenleving zou om te beginnen een zeer gedecentraliseerde energievoorziening hebben. Met op alle beschikbare oppervlakten zonnecellen, die kleine hoeveelheden energie produceren en die via een netwerk aan elkaar gekoppeld zijn. Het zou ook een samenleving zijn die meer ontspannen is, minder prestatiegericht. Het stedelijke weefsel zou veel minder doorgaande verkeersaders hebben. Gemotoriseerd verkeer zou er niet op de eerste plaats komen. Individueel autobezit zou hebben plaatsgemaakt voor een chipkaart waarop iedereen naar keuze zijn vervoersbehoefte zou invullen met fietsen, openbaar vervoer en indien noodzakelijk auto's. Alles zou via telematica en computernetwerken zeer efficiënt gemaakt zijn.'

Welke opofferingen zouden we ons in die samenleving moeten getroosten qua persoonlijk comfort?

'Ik zou niet over opofferingen willen praten. We moeten leren om op sommige gebieden een *disinterest* te ontwikkelen. Dat wil zeggen: inzien dat we niet alles op hetzelfde moment kunnen hebben. Aardbeien in de winter zijn vanuit een duurzaamheidsoogpunt een overbodige luxe. Maar dat geldt ook voor een verwarmingssysteem dat in staat is om vier gezinsleden na elkaar twintig minuten onder een straal heet water te laten staan. Ook over reizen moeten we anders gaan denken. We zijn er nu aan gewend dat we in zeven uur in New York kunnen staan. Maar misschien is de straalmotor wel niet de laatste ontwikkeling in de luchtvaart. Als we energiezuinig moeten vliegen, is de zeppelin misschien een alternatief. Dan doen we er twee dagen over om naar New York te gaan. Is dat een opoffering? Met een cruise doe je er ook lang over.'

Wie gaat ons verbieden om in de winter aardbeien te eten? Zolang er vraag naar is, zal het aanbod blijven bestaan.

'Die aardbeien worden waarschijnlijk onder glas geteeld, moeten over lange afstand getransporteerd worden en wellicht onderweg gekoeld. Dat kost allemaal veel energie. Als de energieprijzen omhoog gaan, zal het vanzelf onbetaalbaar worden om in de winter aardbeien te eten.'

De energieprijzen zakken juist.

'Dat is een conjuncturele beweging op korte termijn. We weten allemaal dat de olievoorraden over hun hoogtepunt heen zijn. En het is een gelukkig toeval dat de uitputting van de fossiele brandstoffen samenvalt met het klimaatprobleem. Want als de energie duur wordt, zullen de mensen hun gedrag wel aanpassen omdat ze dat meteen in hun portemonnee voelen. Met het klimaatprobleem is dat heel anders: daarvan voelen we de effecten niet direct, en dus zijn we minder snel geneigd ons gedrag aan te passen.'

In het duurzaamheidsdenken is economische groei een vies woord. Maar heb je geen groei nodig om de nodige technologieën te ontwikkelen die nodig zijn om het klimaatprobleem op te lossen?

'Ik zie dat niet als een contradictie, maar als een vraagteken. Om de omslag te maken naar een duurzame economie heb je groei nodig, maar ook krimp. Groei in nieuwe, klimaatvriendelijke technologieën, en krimp in sectoren die veel gebruik maken van fossiele brandstoffen of anderszins klimaatonvriendelijk zijn.'

'Waar je dan per saldo uitkomt, is een open vraag. Het is zeer goed mogelijk dat we in een tijdperk van *ont-groei* terechtkomen. Duitsland stevent dit jaar af op een economische krimp van 3procent. Tel daar nog bij dat de groei van de afgelopen jaren kunstmatig opgeklopt was, en dat fossiele brandstoffen op termijn schaars en dus onvermijdelijk duurder zullen worden, en het zou goed kunnen dat we naar een periode van geen of weinig groei toe gaan. Het probleem is dat we

niet weten hoe we daarmee om moeten gaan. De economische wetenschap geeft daarop geen antwoord. Persoonlijk denk ik dat we dan keuzes moeten maken. De taart blijft even groot, maar sommige stukken zullen groter worden en andere kleiner.'

Wie gaat beslissen welke stukken groeien en welke krimpen?

'Veel klimaatdenkers suggereren dat de markt dat kan oplossen. Als de prijs van sommige goederen en diensten stijgt, zal er minder vraag naar zijn en zullen er dus economische verschuivingen plaatsvinden. Maar als prijzen stijgen, neemt ook de kloof tussen arm en rijk toe. Het zullen immers vooral de hoge inkomens zijn die de gestegen prijzen kunnen betalen. Aan de andere kant is er ook een ecologisch dividend. Als in de toekomst de emissierechten aan de hoogst biedende worden verkocht, zal dat miljarden kunnen opbrengen.'
